

OD ANJC KO BABOGREDAC. O FRAZELOGIJI U GOVORU BABINE GREDE

TENA BABIĆ SESAR,¹ NINA MANCE²

¹ Osijek, Hrvatska, tebabic@gmail.com

² Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska, nina.mance@gmail.com

Sažetak Govor Babine Grede, sela na zapadu Vukovarsko-srijemske županije, pripada govorima posavskoga poddijalekta slavonskoga dijalekta i još uvijek dobro čuva odlike šokačkih govora. Frazeologija babogredskoga govora iznimno je važna jer svojom raznolikošću i bogatstvom svjedoči o kulturi življenja. Odlike su babogredske frazeologije ekspresivnost, inovativnost, kreativnost, originalnost. Posebnost su one frazeološke jedinice koje nisu zabilježene u standardnome hrvatskom jeziku, a bilježe se u govoru Babine Grede. Cilj je članka još jednom uputiti na frazeološko bogatstvo slavonskoga dijalekta, i to na primjeru jednoga mjesnog govora; upravo su frazeološke jedinice svjedokom vremena i kulture u kojem su nastale jer je jezik medij kojim se izriče ono duboko i iskonsko, kultura jednoga naroda u jednome odsječku vremena.

Ključne riječi:

štokavsko narječje,
slavonski dijalekt,
frazeologija,
Babina Greda,
hrvatski šokački
govori

FROM ANJC LIKE BABOGREDAC. ABOUT PHRASEOLOGY IN THE SPEECH OF BABINA GREDA

TENA BABIĆ SESAR,¹ NINA MANCE²

¹ Osijek, Croatia, tebabic@gmail.com

² Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education, Osijek, Croatia,
nina.mance@gmail.com

Abstract The dialect of Babina Greda, a village in the very east of Vukovar-Srijem county, belongs to the dialects of the Posavina sub-dialect of the Slavonian dialect, and still preserves the characteristics of the Šokci dialects. The phraseology of the dialects of Babina Greda is extremely important, because, with its diversity and richness, it testifies to the culture of living. The features of the phraseology of Babina Greda are expressiveness, innovation, creativity and originality. A special feature are those phraseological units that are not recorded in the standard Croatian language, which are recorded in the speech of Babina Greda. The aim of the article is to point once again to the phraseological units that witness the time and culture in which they originate, because language is the medium by which the deep and the primordial are expressed, the culture of a people in a section of time.

Keywords:

Stokavian speech,
Slavonian dialect,
phraseology,
Babina Greda,
Šokci speech

1 Uvod

Govori su slavonskoga dijalekta štokavskoga narječja višestruko bogati i vrijedni proučavanja. S obzirom na to da je riječ o arhaičnim hrvatskim govorima, koji se u narodu još nazivaju *šokački govori*, oni u sebi čuvaju jezičnu povijest. Osim toga ti su govori, kao i svi drugi organski govori hrvatskoga jezika, čuvari hrvatske kulture i hrvatskoga identiteta. Posebno se to odnosi na frazeološki leksikon mjesnih govora u kojemu su zabilježene navike, običaji i poslovi kraja iz kojega su potekli. Kako izbor i tvorba riječi prati unaprijed oblikovana i uvriježena razmišljanja, frazeologija skriva i otkriva nebrojene jedinice koje su najbolji odraz kulture u kojoj su nastale. Tako otkrivamo zakonitosti po kojima određena zajednica, kultura ili supkultura oblikuje svoje stavove i poima svijet u kojemu živi. S tim u vezu treba dovesti jezik kao medij kojim se kroz pjesmu, priču, nabranjanja, pa u nekim slučajevima i kroz kletve, izriče ono dubinsko i iskonsko jer je jezik, kako navode Lakoff i Johnson (1980: 3), „važan izvor dokaza zašto je sistem takav kakav je = language is an important source of evidence for what that system is like“. Posebnost je frazemskih konstrukcija (koje su zabilježene u okviru dijalektoloških i etnoloških istraživanja) višestruka – one nisu zabilježene u standardnome hrvatskom jeziku, što svjedoči o njihovoj izvornosti, te su izvrstan odraz kulture u kojoj su nastale jer su izbor i konstrukcija riječi pratilac unaprijed oblikovanih i uvriježenih razmišljanja. Kako ističe Matešić (1995: 88), frazemi su nositelji značajki „narodnog bitka“, a izučavanje dijalektalne (i povijesne) frazeologije „doprinosi upoznavanju spomenute značajke i istovremeno poniranju u kulturu, u povijest i razvitak jezika“. Uz to, kako ističe Matešić (1995: 87), sustavno istraživanje i stručna obrada materijala u dijalektima i govorima „ne samo što će otkriti frazeološke bogatstvo jezika, složenu dinamiku varijantnog sistema, odrediti granicu prema standardnoj normi, nego će to biti i ukazatelj, neophodno pomagalo pri rješavanju zamršenih pitanja zastarjelih gramatičkih struktura, pojava leksičkih petrifikacija, problema vezanih uz povijesni razvitak jezika uopće“.

Stoga je cilj ovoga rada ne samo (p)opisati novoprikupljene frazeme u govoru Babine Grede nego na temelju istih prikazati kako se odnos kulture i pojedinca ostvaruje u jeziku starinaca Šokaca, kako su te frazeološke jedinice oblikovane, koji su motivi najčešći te koja je pozadinska slika oblikovanja upravo tih i takvih konstrukcija. Izdvojeni su primjeri iz govora Babine Grede koji pripada hrvatskim šokačkim govorima, točnije slavonskome dijalektu štokavskoga narječja. U radu će se dakle analizirati odabrani frazemi kako bi se prikazalo kako se u Šokaca oblikuje stvarnost,

kako se ono što je Šokcima Babogredcima (životno) važno oblikuje, odnosno uokviruje u jezičnim izričajima te kako ti izričaji funkcioniraju danas.

Povedemo li se činjenicom da jezik prati kulturu, to jest da je u jeziku izrečeno sve ono što je strukturirano u mislima, tada će nam već kao prvi, ali sasvim utemeljen dokaz, poslužiti brojnost, razvijenost i bogatstvo frazema u Šokaca koji su doista plodno tlo za izučavanje ne samo s frazeološkoga gledišta već i s gledišta sociolingvistike pa i kognitivne lingvistike. Već činjenica što većine šokačkih frazema nema u hrvatskim frazeološkim priručnicima i rječnicima govori o slikovitosti i dinamičnosti šokačkih govora, a dakako da i vrlo dobro ilustrira mentalitet iz kojega su izrasle frazemske sraslice (Lukić 2007: 162).

2 Frazeologija u govoru Babine Grede

Govor Babine Grede, sela na samome zapadu Vukovarsko-srijemske županije, pripada govorima posavskoga poddijalekta slavonskoga dijalekta i još uvijek dobro čuva odlike šokačkih govora. Frazeologija babogredskoga govora iznimno je (znanstveno) važna jer svojom raznolikošću i bogatstvom svjedoči o kulturi življenja. Odlike su babogredske frazeologije, među ostalim, slikovitost, ekspresivnost, poetičnost, inovativnost, kreativnost, originalnost. Posebnost su dakako one frazeološke jedinice koje nisu zabilježene u standardnome hrvatskom jeziku, a bilježe se u govoru Babine Grede.

Frazeološkomu leksikonu babogredskoga govora pripadaju poslovice (*dok jednom ne svane, drugom ne smrkne*), izreke (*znam te, koko, dok si pile bila*), poredbeni frazemi (*gluv ko panj, lip ko curica*), frazemi (*živa vatra, nadić trbu*), binomijali (*nit znam nit zjam*).

Kako je dio frazeološke građe babogredskoga govora već zabilježen i objavljen (Babić 2003; Babić Sesar 2012), u nastavku će se rada analizirati novozabilježeni frazemi među kojima posebnu skupinu čine oni frazemi koji se u literaturi nazivaju *lokalizmima* (Menac-Mihalić 2005: 115), odnosno oni „u kojih član skupa odaje neposredno određenu lokalnu obojenost“ (Matešić 1995: 86).

2.1 Analiza novozabilježenih frazema u govoru Babine Grede

U nastavku rada slijedi analiza frazema (u širem smislu riječi) koji su zabilježeni nakon objavljenoga popisa (Babić 2003; Babić Sesar 2012).

a) *Od anjc (ko Babogredac)*

U Babinoj Gredi, a i šire, postoji priča koja je poslužila kao motivacijska podloga ovom frazemu. Jedan je naime Babogredac, na svome putu kolima do Vinkovaca, htio pripaliti cigaretu. Kako mu to nije otrprve pošlo za rukom, ustrajao je i pokušavao dok nije uspio. No, kada je konačno pripalio cigaretu, na svoje je zaprepaštenje uvidio da je već pred Vinkovcima te je sam sebi rekao „Od anjc“ u značenju „otrprve“. Izraz zapravo ima ironično značenje jer dok bi se činilo da treba značiti *otrprve*, dodatak *ko Babogredac* otkriva nam njegovo pravo značenje koje je potpuno suprotno onomu *otrprve* jer se upućuje upravo na toga Babogredca kojemu je trebalo vrlo mnogo vremena kako bi učinio takvu jednostavnu radnju. Ovaj je frazem poznat i izvan Babine Grede, još ga uvijek mnogi čuvaju u svome izričaju, a čuju se različite inačice ne samo toga izraza (npr. *Vidi, ja od anjc!*; *Ja ko Babogredac od anjc!*; *Ti ko Babogredac, od anjc!*; *Od anjc!*) nego i motivacijske priče kojoj je uvijek u pozadini to da je Babogredac putovao i da je cigaretu pripalio tek na kraju puta koji je potrajao.¹ Ovaj frazem nije zabilježen u *Rječniku hrvatskoga jezika*, kao ni u Matešićevu *Frazeološkome rječniku*. Odabir riječi i njihovih oblika svjedoči pripadnost izraza slavonskomu dijalektu (germanizam *anjc*, stegnuti oblik *ko*).

b) *Ko Grga i Klara*

Kako je već navedeno, frazeološka su posebnost – ne samo babogredske frazeološke građe nego i svih drugih organskih govora hrvatskoga jezika – takozvani lokalizmi za koje Menac-Mihalić (2003-2004: 378) navodi kako su „potvrđeni samo u jednom govoru ili u grupi govora“ te da su „potaknuti [su] i nastali zbog postojanja konkretne osobe poznate u selu ili kraju“. Ista autorica dodaje kako se takvi frazemi čuvaju i

---

¹ Ovdje donosimo jednu inačicu pozadinske priče frazema *Od anjc ko Babogredac* koja je objavljena na stranici <https://www.gospodarstvo-petricevic.hr/humor3> (pristup 24. 11. 2021.).

„Došao Babogredac u Vinkove, pa među ostalim kupio i paklu od 10 kutija šibica, pa se zaputio pješke natrag u Babinu Gredu. Iza Lenija napunio lulu, pa će da zapali. E al bilo vjetrovito, pa mu se šibica za šibicom gasi i nikako da upali lulu. Potrošio buja cijelu paklu šibica i već stigao do prvih babogredski kuća, te stane kod prve kočice u zanjetrinu i zapali sa zudnjom šibicom lulu, pa će pobjedonosno: "Od ajnc!"“

dugo nakon smrti dotične osobe ili izumiranja dotične obitelji (Menac-Mihalić 2003-2004: 378).

Upravo je jedan od lokalizama koji je zabilježen u Babinoj Gredi i ovaj – *ko Grga i Klara* – koji izriče nerazdruživost,² odnosno čije je značenje 'uvijek zajedno', ali s prizvukom ironije. Babogredci bi ironično rekli da znači 'vječito skupa', što znači da su supružnici zajedno i u onim situacijama kada po, nekim ustaljenim prirodnim i društvenim zakonitostima, ne bi trebali biti. Poznato je da su Šokci odgojeni patrijarhalno te da je u njihovu svjetonazoru podjela na muško i žensko neupitna, posebno osvrnemo li se na prošlost. Ne čudi stoga što su Babogredci oblikovali konstrukciju kojom upućuju na muža i ženu koji su nerazdruživi. Ovdje valja naglasiti kako se taj izraz ne odnosi nužno na supružnike, već na svaki par nerazdruživih osoba, primjerice dva prijatelja. Frazem je, pretpostavljamo, utemeljen na priči iz slavonskoga kraja o supružnicima Grgi i Klari koji se nisu odvajali ni u kojim životnim okolnostima, koji su svakamo i uvijek skupa išli. Kako navodi Menac-Mihalić (2003-2004: 362), kod frazema s antroponomom kao sastavnicom govornici određenoga govora često „ne znaju zašto je određeni antroponom sastavnica frazema, tj. ne znaju označava li taj antroponom konkretnu osobu, znaju samo značenje cijeloga frazema“. Upravo je to slučaj i s ovim frazemom – danas možemo samo pretpostaviti da su u nekom slavonskom selu³ doista jednom živjeli supružnici Grga i Klara, no ne zna se tko su oni bili.

Frazem nije, očekivano, potvrđen ni u jednome od hrvatskih frazeoloških rječnika, no rabi se u istome značenju kao i drugi frazem koji jest potvrđen u frazeološkim rječnicima. Riječ je o frazemu *biti <kao> prst i nokat <s kim>*, koji ima značenje *biti s kim u postojanoj vezi / u nerazdruživu prijateljstvu, biti uvijek zajedno, biti u vrlo bliskoj vezi <s kim>*. Čini se da su Babogredci, domišljati kakvi jesu, stvorili svoju inačicu frazema *biti <kao> prst i nokat <s kim>*.

² Kada je riječ o izricanju nerazdruživosti, Menac-Mihalić (2003-2004: 367, 381) donosi slične primjere: *biti (zblížiti se) kao Liza i Marko* = biti nerazdruživi: Zbližili su se ko Liza i Marko (Đakovo). Oni su ko Liza i Marko (Đakovo) te *ići {skupa} kao Dora i Jakov*.

³ Isti se izraz koristi i u drugim selima slavonske Posavine (primjerice Vrpolje, Beravci).

c) *Ko Rokića dorat*

S obzirom na to da je i ovdje riječ o frazemu lokalizmu, jasno je da isti nije potvrđen ni u jednome frazeološkome rječniku hrvatskoga jezika. Ovaj je frazem motiviran konkretnim fizičkim izgledom konja, i to dorata, odnosno epizodom iz života bogatih Babogredaca, Rokića (seoski nadimak, takozvani *špic-namen*), koji su bili, prema kazivanju seljana, gazdinska obitelj.⁴ U ovome je slučaju, za razliku od frazema *ko Grga i Klara*, antroponim potvrđen jer još uvijek u Babinoj Gredi žive članovi obitelji koji su *po selu* Rokići. Motivi prema kojima je ovaj frazem oblikovan jasno proizlaze iz okruženja Babogredaca Šokaca, Babogredaca stočara, a napose Babogredaca (poznatih) konjogojaca. Naime, bez dobrog se konja u prošlim vremenima nije moglo obraditi zemlju, kretati se, a ni gizditi se (u svatovima primjerice, ali i prilikom drugih običaja, recimo *garača* u pokladno vrijeme). Dobar konj ili dobar par konja oduvijek je u babogredskome društvu znak da je obitelj (u prošlosti zadruga) dobrostojeća. I inače su životinje, kako ističe Skok (2014: 67), simboli i predmeti antropomorfizma i zoomorfizma te čine „semiološke, odnosno semantičke taloge leksikologije, a time i frazeologije“. Kako se kod Rokića, na temelju usmene predaje, nije oskudijevalo ni u čemu, i dorat koji pripada Rokićima jest dobar, njegovan, gizdav, opremljen, sit. Pri određivanju je dakle značenja ovoga frazema ključna simbolika životinje, odnosno njezino obilježje (Skok 2014: 68). U babogredskome se govoru pronalazi i antonim toga frazema *ko Anjčini konji*. Analogijom, Anjčini su bili siromašna obitelj koja je jedva spajala kraj s krajem pa je, kada se u Babinoj Gredi kaže *ko Anjčini konji*, značenje toga izraza siromašan, bijedan, jadan, gladan.

Istodobno, u hrvatskim je frazeološkim rječnicima⁵ potvrđen niz frazema koji se značenjem potpuno podudaraju s prethodnim dvama opisanim primjerima babogredskih antonimskih frazema; primjerice <*žinjeti*> *ko bubreg u loju* u značenju života u izobilju te njegov antonim <siromašan> *kao crkveni miš* kojim se opisuje posve siromašna osoba, bez sredstava za život – no uočavamo kako se oni razlikuju po odabiru motiva i sastavnica.

⁴ Skok (2014: 70) navodi sličan frazem iz frazeologije mađarskoga Pomurja i međimurske frazeologije – *jaki kak Žganjarov konj*.

⁵ Riječ je o *Frazeološkome rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika* Josipa Matešića iz 1982. te *Hrvatskome frazeološkom rječniku* autora Menac, Fink Arsovski i Ventirin iz 2014. godine.

d) *Ko tica s grane*

Ovaj frazem, koji nije zabilježen u frazeološkim rječnicima hrvatskoga standardnog jezika, znači 'iznenada, neočekivano'. Zapisan je prilikom dijalektološkoga istraživanja kada je kazivačica za pokojnika rekla *Ođe ko tica s grane*. 'Iznenada je umro.' Taj se frazem, osim što u svojim sastavnicama ocrtava jezične posebnosti babogredskoga govora (izostavljanje samoglasnika: *ko*, izostavljanje suglasnika: *tica*), dovodi u vezu sa slikom iz svakodnevnoga života, slikom odlaska ptice s grane, što se odvija nenajavljeno i iznenada – primjerice kada pticu nešto uplaši ili kada ona nešto uoči pa poleti za tim što je uočila. Frazem *ko tica s grane* u kojemu leksem *tica* označuje pticu općenito, motiviran je ponašanjem te životinje.

U babogredskoj su frazeologiji inače brojni primjeri koji kao sastavnicu imaju neku životinju (primjerice *nalećela je na čelca*, *upecala je karašćica*, *ubola se na ježca* – svi istoga značenja 'zatrudnjela je') što ne čudi jer su Šokcima te životinje svakodnevnne, a neke su im važne zbog egzistencije.

Frazem nije potvrđen u hrvatskim frazeološkim rječnicima, no u onome Matešićevu (1982) pronalazi se frazem *biti kao ptica na grani* te njegove inačice, ali u drugome značenju od onoga babogredskoga 'osjećati se slobodno'. U govoru Babine Grede frazem *otić ko tica s grane* samo je još jedan eufemizam za glagol *umrijeti* (zabilježen je primjerice i frazem istoga značenja *smirio se (jadan)*).

e) *Može gola selom proć*

Seoska je sredina poznata po tome da se u njoj uvijek sve vidi i čuje. Nije drugačije ni u Babinoj Gredi. Uvijek su neke *šaluše* barem malo *podignite*, a vijesti se brzo šire. Upravo je takav ambijent potaknuo oblikovanje ovoga frazem čije je značenje 'nema nigdje nikoga'. Slika koja leži u pozadini ovoga frazema slika je praznoga sela, u kojemu nema nikoga *na drumu*, na ulici. Toliko je prazno da se može proći selom gol i nitko neće zapaziti nešto što bi inače izazvalo veliku pozornost i zanimanje. U govoru su Babine Grede zabilježeni oblici s rotacizmom (npr. *more*, *morda*). Činjenica da je ovaj frazem uvriježen bez zamjene $\xi > r$, možemo pretpostaviti, svjedoči o njegovu mlađemu porijeklu.

f) *Leć s njekim*

Kao glavno obilježje šokačkih frazema – uz već navedenu inovativnost, slikovitost, kreativnost, originalnost, ekspresivnost, poetičnost – konkretno ovdje babogredskih frazema, može se istaknuti dvostrukost, čak i podvojenost jer u njima supostoje dva svijeta: kršćanski i onaj suprotan kršćanskomu koji bi se mogao okarakterizirati kao vulgaran, dakle uvijek je prisutna opreka sakralno – profano ili red – nered (Belaj 2007: 30). Tako Milica Lukić (2007: 162) navodi kako su bitne odrednice frazemskih konstrukcija mrzovićkoga govora⁶ „s jedne strane kršćanski svjetonazor obilježen strogom podjelom na dobro i zlo, na ono što je dopušteno i ono što je zabranjeno, na ono što je odgovorno i ono što nije odgovorno, a s druge strane, kao svojevrsna suprotnost, odtorećenost od tabua kroz odnos prema spolnosti, fiziološkim funkcijama, bolesti i smrti.“ Upravo se takvo dvojstvo iščitava i u babogredskih frazema jer je s jedne strane neizmjeran broj eufemizama (primjerice već spomenuti frazem za pokojnika: *smirio se jadan...*), a s druge je strane velik broj onih frazema u kojima se bez straha (od Boga) upotrebljavaju vulgarizmi i slični jezični oblici; vrlo je bogato razrađeno i ironijsko tumačenje, čak i rujanje, nagrđivanje, ismijavanje pa u tom slučaju govorimo o disfemizmima.⁷ Takvu shemu vrlo je lako primijeniti i na ovaj frazem čiji je značenje 'spolno općiti s nekim'. Naime, brojnost frazema zabilježenih u govoru Babine Grede kojima je u značenjskoj pozadini trudnoća⁸ govore, među ostalim, o tome koliko je Šokcima potomstvo (bilo) važno. Frazem je motiviran običajem da se spolni akt događa u ležećem položaju, u krevetu. Domišljati Babogredci, kako bi izbjegli izravan izraz o toj temi, osmislili su svoju eufemiziranu izreku *leć s njekim* u značenju spolno općiti s kim.

⁶ I govor Mrzovića i govor Babine Grede pripadaju skupini ikavsko-jekavskih slavonskih dijalekata štokavskoga narječja i, iako svaki od tih idioma karakteriziraju individualne značajke, zbog pripadanja istoj dijalektološkoj skupini moguće ih je uspoređivati i povezivati.

⁷ Bećarac, tradicijski vokalno-instrumentalni napjev poznat na području Slavonije, Baranje i Srijema – koji se nalazi na popisu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske (<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3650> (2014-10-17) – dokaz je upravo korištenja vulgarizama bez ustručavanja. Više o bećarcu vidi, među ostalim, u radu Josipa Užarevića *Poetika bećarca* u knjizi *Književni minimalizam*.

⁸ U knjizi *Šokačka buržijanija* I. Babić (2003: 101-102) donosi niz frazema iz Babine Grede kojima se nagovijesta trudnoća *snaše. Al' je nabubrila.; Omladio joj se pelcer.; To će dite bit pravi veseljak. Bilo je kod oca i matere u svatovim.; Svud se stanjila, sam nješt ode u trbuv.; Lipo je rekla Tonka ciganka da s golim nema šale.; E, mlada je uvatila zeca.; Valda je sjedila na ladnu dok sprida otječe.; Okuljarila je, jes vidio što mlati zelene kajsije.; Nadigla je čekmeže.; Pošiklo joj se.; Škodi joj voda, stalno joj se zli, mal mal pa povraća.; Naškodilo joj spavanje u dvoj.; Nalećela je na čelca.; Upecala je karašćica.; Ubola se na ježa.; Raspuzla se.; Naručala se kerme.; Potkuvala je kvas.*

I u ovome se frazemu ocrtavaju osobitosti slavonskoga dijalekta očuvane u govoru Babine Grede (*leć, njekim*).

Ni taj frazem nije zabilježen u *Hrvatskome frazeološkom rječniku* (2014), kao ni u Matešićevu *Frazeološkome rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika* (1982), što svjedoči o njegovoj originalnosti i izvornosti.

g) *Oprostila se i rastavila se*

Značenje je obaju ovih frazema isto – 'roditi', odnosno 'rodila je'. Kako su u govoru Babine Grede brojni frazemi koji govore o začecu, to jest trudnoći *snaše*⁹, ne treba čuditi što se i sam porod rađanja oslikava frazemima. Naime, oba su ta čina – i začecé i porod – svojevrsan tabu tradicionalnome društvu Šokaca kršćana pa se o njima ne govori izravno, već slikovito u okviru frazeoloških konstrukcija – jer se odnose na tematsko područje „stanja, fiziologija i anatomija čovjeka“ (Kuna 2007: 101) bez spominjanja intimnosti upravo iz razloga što je trudnoća tabu pa se odnos prema nečemu takvom iskazuje neuobičajenim konstrukcijama (eufemizacija seksualnosti, tjelesnosti).

Pri izgovoru se ovih dvaju frazema kod kazivačica čuje suosjećanje s majkom koja na porodu prolazi patnju i bol, ali i ponos i ushit jer je porod dobro prošao – *Oprostila se! Rastavila se!*

Pretpostavlja se kako je pozadinska slika ovih dvaju frazema fizičko odvajanje djeteta i majke koji su bili jedno devet mjeseci. Zapravo su, iako su na prvi pogled prilično jednostavni, ovi frazemi kompleksni jer ocrtavaju različite emocije. U frazemu *rastavila se* oslikava se jače fizička bol pri porodu.

3 Zaključak

U radu su opisani frazemi koji su zabilježeni u govoru Babine Grede nakon 2012. godine. Svi su zabilježeni primjeri odraz kulture i misli Babogredaca – Šokaca starosjedilaca te predstavljaju način na koji oni poimaju svijet, to jest kako

⁹ *Snaša*, to jest standardnojezično *snaha*, označava 1. sinovljevu (i unukovu) ženu, 2. bratovu ženu; nevjestu, šogoricu. Međutim, u slavonskim govorima čest je izraz za bilo koju mladu udanu ženu. Uz oblik *snaša* u slavonskim se govorim čuje još i *snaja* i *sna*. HJP. URL: http://hjp.noviliber.hr/index.php?show=search_by_id&id=d11jXBc%3D (2014-10-17)

doživljavaju ljude i pojave s kojima i/ili u kojima žive. Zaključci doneseni na temelju ove analize pokazuju i dokazuju – a sve zbog toga što jezik prati kulturu i što je identitet iskazan jezikom – da su Šokci misaoni, kreativni, originalni. Frazemi koji su u ovome radu analizirani nisu zabilježeni u drugim hrvatskim frazeološkim rječnicima, dakle oni su nastali i opstaju u toj maloj zajednici, a tako je i s većinom drugih ovdje neanaliziranih frazema što potvrđuje njihovu domišljatost i izvornost. Da jezik prati kulturu, vidi se ponajprije po izboru motiva u analiziranim izrazima jer se „kognitivna frazeologija temelji na pojmu motiviranosti značenja frazema jezičnim (shematičnim, tj. gramatičkim) i kulturnim čimbenicima“ (Stanojević, Parizoska, Stanojević 2007: 570) – riječ je o životinjama (*dorat, tica*), antroponimima (Grga, Klara, Rokići), predmetima (*zapreg*) ili o nekim temama, to jest okolnostima kojima Šokci svjedoče neprekidno (*začeće, porod*). Izvornost se tih konstrukcija ne ogleda samo u konstrukcijama već i u jeziku kojim su očuvane odlike govora slavonskoga dijalekta, a slikovitost i vizualno preslikavanje često je višestruko. Kako su Šokci starinci vezani uz prirodu, nije nimalo neobično što se odabrani motivi vrte oko četiriju temeljnih elemenata – vode, zemlje, zraka i vatre – a to isto tako dokazuje kako su u kolektivnoj svijesti sačuvani temelji civilizacije. Odabrani su frazemi također itekako humoristično obojani, a kako navodi Antica Menac (2007: 206), humor u frazeologiji treba više tražiti upravo u dijalektima.

Kognitivna lingvistika, kako navodi Barbara Kovačević (2012: 126), „u središte svojega interesa dovodi metaforičke procese koji se ne promatraju kao figurativni načini ostvarivanja jezika, nego način na koji djeluje ljudski mozak“ – tako čovjek sve ono što vidi u svijetu u kojem živi oblikuje pomoću sličnosti i slikovnosti. Primijenimo li to na frazemske konstrukcije analizirane u ovom radu, uviđamo da su kognitivni procesi u Šokaca itekako razvijeni te da ih može razumjeti samo onaj koji u istom ambijentu, istoj kulturi obitava.

Literatura

- Anić VLADIMIR, 2003: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Ilija BABIĆ, 2003: *Šokačka burgijanja*. Vinkovci: Privlačica.
- Tena BABIĆ SESAR, 2012: Frazeologija u govoru Babine Grede. *Šokačka rič* 9. Ur. Anica Bilić. Vinkovci: Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vinkovci. 197-219.
- Vitomir BELAJ, 2007: *Hod kroz godinu: pokušaj rekonstrukcije prahrvatskoga mitskoga svjetonazora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Milovan GAVAZZA, 1988: *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, 40-obljetnica djelovanja. 1948-88.

- Barbara KOVAČEVIĆ, 2012: *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Branko KUNA, 2007: Identifikacija eufemizama i njihova tvorba u hrvatskom jeziku. *Fluminensia* 19/1, 95-113.
- George LAKOFF, Mark JOHNSON, 1980: *Metaphors we live by*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Milica LUKIĆ, 2007: Zavičaj u frazemu i frazem u zavičaju, Dijete i jezik danas. *Zavičajnost u nastavi hrvatskog jezika – Interkulturalnost u nastavi stranih jezika*. Zbornik radova s međunarodnog stručnog i znanstvenog skupa. Ur. Đuro Blažeka. Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Središte u Čakovcu; Učiteljski fakultet u Osijeku. 160-172.
- Nina MANCE, Ana ZIMMERMAN, 2015: O frazeologiji u Valpovštini. *Šokačka rič 12: zbornik radova Znanstvenoga skupa Slavonski dijalekt*. Vinkovci: Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije. 59-68.
- Josip MATEŠIĆ, 1982: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Josip MATEŠIĆ, 1995: Frazeologija i dijalektologija. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 9. 83-88.
- Antica MENAC, 2007: *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- Antica MENAC, Željka FINK-ARSOVSKI, Radomir VENTURIN, 2014: *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Mira MENAC-MIHALIĆ, 2003-2004: Hrvatski dijalektni frazemi s antroponimom kao sastavnicom. *Folia Onomastica Croatica* 12/13, 361-385.
- Mira MENAC-MIHALIĆ, 2019: Hrvatska dijalektna frazeologija i geolingvistika. *Hrvatski dijalektološki zbornik*. 91-120.
- OPG Petričević. *Humor* 3. Pristup 24. 11. 2021. na <https://www.gospodarstvo-petricevic.hr/humor3>
- Goran REM, Vladimir REM, 2009: *Šokci u povijesti, kulturi i književnosti*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet u Osijeku.
- Zdravka SKOK, 2014: Hrvatski dijalektni frazemi s leksemom životinje kao sastavnicom. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu* 47 (230), 5-6 (330-331), 67-81.
- Mateusz-Milan STANOJEVIĆ, Jelena PARIZOSKA, Marek-Mladen STANOJEVIĆ, 2007: Kulturni modeli i motivacija frazema. *Jezik i identiteti*. Ur. Jagoda Granić. Zagreb, Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku – HDPL.

From anjc like Babogredac. About Phraseology in the Speech of Babina Greda

The speeches of the Slavonian Štokavian dialect are immensely rich and worth studying. Considering that these are archaic dialects of the Croatian language, which are still widely called Šokci speeches, they preserve the linguistic history. In addition, these speeches, like all other organic dialects of the Croatian language, are the guardians of Croatian culture and Croatian identity. This is especially true of the phraseological lexicon of local dialects in which the habits, customs and affairs of the region from which they originated are recorded.

The dialect of Babina Greda, a village in the very east of Vukovar-Srijem county, belongs to the dialects of the Posavina sub-dialect of the Slavonian dialect, and still preserves the characteristics of the Šokci dialects. The phraseology of the dialects of Babina Greda is extremely important, because, with its diversity and richness, it testifies to the culture of living. The features of the phraseology of Babina Greda are expressiveness, innovation, creativity and originality. A special feature are those phraseological units that are not recorded in the standard Croatian language, which are recorded in the speech of Babina Greda.

The phraseological lexicon of the speech of Babina Greda includes proverbs (*dok jednom ne svane, drugom ne smrkne*), sayings (*znam te, koko, dok si pile bila*), comparative phrases (*glav ko panj, lip ko curica*), phrases (*živa vatra, nadić trbu*), binomials (*nit znam nit zjam*).

As part of phraseological material of the speech of Babina Greda has already been recorded and published (Babić 2003; Babić Sesar 2012), in this paper, the emphasis will be on the newly recorded phraseological units (e.g. *ko tica s grane, leć s njekim*). Special emphasis will also be placed on those phrases that are called localisms in the literature (Menac-Mihalić 2005: 115), i.e. on those in which a member of the group reveals a directly determined local colour“ (Matešić 1995: 86), such as the following: *ko Lukića mošt, ko Anjini konji, ko Rokića dorat, ko Grga i Klara*.

The aim of the presentation is to point once again to the phraseological units that witness the time and culture in which they originate, because language is the medium by which the deep and the primordial are expressed, the culture of a people in a section of time.

